
S Z O M S Z É D S Á G

VOJTECH KONDRÓT

Néhány szó — szavakról

Szél fúj be a szavak között.

A szlovák versről kell beszélnem és — látszólag paradox módon — a kortárs magyar költőnő, **Nemes Nagy Ágnes** verssorával kezdem beszámolómat, mert a költészet nyelve éppúgy nemzetközi, mint a zenéé és minden művészeté. Mert ismerjük a szavak erejét és egyúttal a szavak gyengeségét. Tudunk a köztük és a mögöttük lévő úrról.

Szél fúj be a szavak között.

Ennek ellenére, a költők egyre újabb nemzedékei indulnak abba a soha véget nem érő — és szerencsére soha be nem fejezhető — küzdelembe, mely minden egyes szóért, minden egyes verssorért folyik. Mindegyiken vér szárad — értünk egyet **Ivan Kraskoval**.

Miroslav Válek 1959-ben az (akkori) kortárs költészetből készült versválogatás előszavában ezt írta: „*Mert a költészet néha olyan, mint az emberi szív. El kell találni a kellő pillanatot, hogy válaszoljon egy másik szív szólítására. A legjobbkor kell érkezni. Megtörténik, hogy szólítjuk a szívet, s nem válaszol. megérintjük, s meg se rezdül. Vannak versek, melyek áttetszők, mint a víz, mégsem látunk a mélyükre, s vannak éjsötét versek, mégis világos belőlük minden. Vannak versek, melyeken átme gyünk, mint valami átjáróházon, s vannak, melyek összezárulnak, mint a rózsaszirmok, hét lakatra vannak zárva, büszkék és hozzáférhetetlenek a maguk királyi fenségében.*”

Nem kezdem hát Ádámnál, Évánál. **Ivan Kraskoval** kezdem. Igen, vele, pedig közel harminc év telt el a halála óta. Jól emlékszem arra a hideg márciusi napra, temetésének napjára, s arra is emlékszem, mit mondott egy fotóriporter, amikor a temetési menet végigvonult a néma, borús, komor fővároson: „Milyen kár a délelőtti napért!”

Ivan Krasko a XX. századi szlovák költészet fényes napja marad min-dennek ellenére, a múltó idő ellenére, s annak ellenére, hogy kincset érő két karcsú verseskötete még az első világháború előtt került az olvasók kezébe, (s azóta hány új kiadást ért meg!).

Míves, csiszolt versek **Krasko** versei, melyeken rajta szárad a vér. Tö-mörek, koncentráltak, maiak, modernek. Elsősorban azonban azok a versei ilyenek, melyeket — ő, a melódia született mestere — rím nélkül írt meg, hogy így teljességgel hangot adjon a gondolat, az igazság súlyos jelentőségének, még akár a szépség, a jó hangzás rovására is.

A **kraskoi** hagyományt számba kellett (és számba kell) vennie, vala-mennyi utána következő költőnemzedéknek, ideértve a mai legfiatalabb költőket is, akik látszólag a semmiből indulnak, (legalábbis megrögzött elképzelésük szerint), és (naivul) tagadnak mindent, ami előttük volt.

Nincsen modernebb (maibb) poétika, mint **Kraskoé**, **A régi líra poétikája** (Poetika starej lyriky):

... sose ird le, amit nem érzel,
ami nem szívedben született;
kerüld az ékesszólást, mint a pestist,
vesd ki a versből az üres szót mind;
zeneként zengjen minden verssorod,
képként ragyogjon mindegyik szavad —
és ne feledd el, hogy a titkos,
a sejtelem ezernyi húron zeng.

„Szeretem a szabadverset, Walt Whitman. De Ronsard szonettjei is csodaszépek!” Célzatosan idézem **Nezval** ismert mondását. Azt akarom jelezni vele, milyen széles témakört ölel fel a mai szlovák költészet, s meddig terjed stílusteremtő készsége. Azoktól a versektől kezdve, amelyek **Weöres Sándor** szavaival élve „a pillanat napsugarai, s még nyelvük is szinte bukfencet hány jókedvében”, a filozófiai értekezésszerű versekig, a fogalmak barlangjaiig, a szavak labirintusaiig, a **Juhász Ferenc** „kísérleteihez”, úgyszólván tipológiailag közelállóig. Ám, a szlovák költők elsősorban a „vers munkásai”, ama kassáki értelemben: „*Azt akarom, hogy verseimnek testük legyen: úgy nyúlok a szavakhoz, mint egykor a vashoz és acélhoz. Azt szeretném, ha verseim oly kemények, oly tömörek volnának, hogy meg lehessen őket ragadni, s szoborként felállítani az asztalra*”.

Természetes, hogy bár a mai szlovák költészetre inkább a sokféleség a jellemző, mint az egyformaság, nem kevés olyan integráló tényezőt is találhatunk, melyek összefűzik a nesztorok érett alkotásait a középnemzedékhez tartozók kísérleteivel, vagy az éppen most indulók próbálkozásai-vaival.

Ilyen például a szonett — és az a szabályos időközökben megújuló érdeklődés, amely ez iránt a klasszikus versforma iránt megnyilvánul. **Valentín Beniaktól** kezdve **Ján Kostrán**, **Vojtech Mihálikon**, **Viliam Turčány**, **Ján Stachón**, **Ján Buzássyn**, **Marián Kováčik**on át jelen van a szonett mindenütt, egészen az induló költőknek a legszebb tavaszi, nyári, őszi, téli szonettért folytatott költői versenyeiig.

„Az épületek leomlanak, az állványzat marad” — így valahogyan írta **Valentín Beniak** nem sokkal halála előtt. Igen. — Beniak és Novomeský költészete megmarad: mint formula, mint követelmény, mint sarkigazság.

A budapesti születésű **Ladislav Novomeský** nemcsak költészetével (vagy publicisztikájával), hanem elsősorban életével és állásfoglalásával fedezte busásan a szocialista költő erkölcsi hitelét. Ha egyetlen jelzővel kellene jellemeznünk költészetét, akkor az a szó ez: **emberi**. Ha ugyanakkor figyelembe vesszük minden igazi költői egyéniség kettősségét, akkor az ő esetében a vonal a „majombukfencetől” (az első versektől), melyek során „régí gyerekségekre, bolondságokra emlékezünk”, a halála előtti „Bölcsesség”-ig húzódik — ámde ez a „gyermeknek, a bölcsék bölcsének bölcsessége”, az oktalanul bátor mesebeli kisfiú bölcsessége, azé, „aki fennszóval kiáltotta, hogy a király meztelen, egészen meztelen”.

Ján Smrek és **Ján Poničan** a szlovák költészet legutóbbi fél évszázadának két további, már úgyszólván élő legendája. Ján Smrek nélkül nem lehet a szlovák szerelmi líráról beszélni, az ő világképe a szerelem. Poničan volt az örök lázadó, ama „csodálatos Janko”, a költő forradalmár: költészetének ez a lényege, lényének ez az alapállása.

Az életet dicsőítette már első költői szárnypróbálgatásaival **Andrej Plávka**, s erről dalolt haláláig. Utolsó verseskötetei valamiféle „másodvirágzásról”, költői megújhodásról tanúskodnak, melyet ráadásul a kifejezőmód egyszerűsége, letisztultsága — a tökéletességre emelt népiesség jellemez.

Mondanék néhány szót **Ján Kostra** és **Pavol Horov** költészetének utolsó időszakáról is. Éppen az ő verseikről jogosan mondhatjuk, hogy szilárdan állnak, hogy a szlovák szocialista költészet pillérei. Főként életük utolsó szakaszában — még pontosabban a haláluk előtt — írt verseik szinte profetikus, szimbolikus érvényűek. Ezek az egyformán szép és igaz versek (melyekben a szó szoros értelmében kitárták lelküket) a mai költészet legmagasabb fokú szintéziseinek egyikét alkotják. Ez az az érzés: bele-mélyíteni ujjainkat, remegő ujjainkat a meleg termőföldbe. Összeforni ezzel a földdel. Az utolsó ingünket odaadni egyetlen versért!

A volt szürrealisták régebbi költészetéből készült válogatások s új verseik némileg ugyan felfrissítik a mai költészetet, s bizonyos különlegességet kölcsönöznek neki, ámde kísérletezésük hatásának intenzitása már jócskán meggyengült. A vers formai kötöttsége az esetek többségében azzal a következménnyel járt, hogy szárnyát szegte a költők szabadon csapongó képzeletének. A vers megfegyverezése, leegyszerűsítése következtében határozott szemléletbeli differenciálódás mutatkozott.

Így aztán beszélhetünk **Pavel Bunčák** „egyszerű beszédének” nagyvárosi jellegéről, **Július Lenko** „szalagavatóiról”, melyek hatásosan idézik fel a szerző pedagógusi tapasztalatait, **Vladimír Reiselnek** a polgári lírájáról (szemek és nyárfák).

A költői kísérletezést már talán csak a „vándor pék”, **Štefan Žáry** fokozhatja, ez a kozmikus földi lény, aki egyszerre ironikus entellektüel és kedélyes falusi ember. Nagy lélegzetű epikus művével — **Szentivánéji álom** (Svätojánska noc) — nemcsak hogy feltárta egy ki nem használt műfaj lehetőségeit, hanem egyúttal azt is bebizonyította, mennyi érték rejtőzik még a nyelvben — a nép élő nyelvében, ebben az elevenen buzgó kristálytisztza forrásban.

Az a **Milan Lajčiak**, aki 1949-ben huszonhárom évesen a **Föld elvtársnő** (Súдруžka moja zem) című kötetével megnyitotta a szlovák szocialista költészet korszakát, és az a **Milan Lajčiak**, aki a **Levelek az ős hajú asszonyhoz** (Listy sivovláske) és az **Úti levelek** (Listy z ciest) költője, mindig ugyanaz volt és mindig más. Mindenkor csodálatot érdemel fiatalos merészsége:

Traktorra ülve indultunk el,
mi, a fiatalok csapata,
hogy a falut odakapcsoljuk a gyárakhoz.

És még inkább csodálatot érdemel jelenlegi költői aktivitása. Továbbra is fiatalos —, ha a formateremtésről, a költői kifejezőmódról van szó — s egyúttal dialektikusan bölcs és megfontolt a mai **Milan Lajčiak**.

És mindez annyira rejtett,
intim dolog,
mozdul a szívünk,
a Föld forog.

Vojtech Mihálik 1966-ban egy ankét alkalmából egyebek közt ezt írta: „A tehetség természetes tulajdonsága, hogy egyre elszántabban keresse azokat az összekötő kapcsokat, amelyek a társadalmi valósághoz fűzik, mert nélkülük nem tud lélegzeni, nem tud létezni”. És a továbbiakban így folytatja: „Az igazi nagy irodalom mindig beleavatkozott a politikába, mindig hajlandó volt eszmékért megégetni az ujját”. Ezzel akaratlanul kimondta a maga legsajátabb, lényének legmélyéről fakadó hitvallását, felfedte költői magatartásának lényegét.

Erről nyerünk bizonyosságot akkor is, ha mélyebben belepillantunk Mihálik eredeti költészetének „kulcsra zárt hét szobájába”. (Mert nem szabad megfeledkeznünk a képzett, szorgalmas műfordító Mihálikról, ugyanúgy az irodalmat, elsősorban persze, a költészetet figyelő kritikus Mihálikról sem.)

Természetesen, főként azért adunk neki hitelt, mert politikai és szerelmes versei, a természettel foglalkozó és polgári lírája, haragos és elnéző irodalmi pamfletjei, mindenekelőtt formai szempontból, tökéletes, pontos, eleven költői szlovák nyelven megírt alkotások.

Azok közé a kevesek közé tartozik a szlovák költészetben, akiknek megadatott az irónia és az önirónia adománya, s ez alkotó művészetének kiapadhatatlan forrása életének hatodik évtizedében is.

Fizetem: a hazugságot (a lelki békét),
a partialan, s ezért gyáva álmokat,
a gőgöt, mely rothad —, s hallgat, és még
a fölszentelt, törvényes ágyakat.

A szerelmet, mely magát, s más sem szeret,
a késő bút, a megszegett ígéreteket,
a vágyat, mely csak messzeségbe lát,
s képmutatást, az erkölcsöt tehát.

Miroslav Válek A költészet útjai (Cesty poézie) című 1958-ban — tehát egy évvel megkésétt költői indulása előtt (első verseskötete, az *Érintések* — Dotyky — 1959-ben látott napvilágot) — megjelent cikkében világosan megfogalmazta eszmei és művészi állásfoglalását, a mai (ellentmondásokkal teli) kor alkotó művészeinek pozícióját. Kiemelve a gondolatnak, kiemelve a szó és a költői kép fajsúlyának fontosságát, mely utóbbira nagyobb megterhelés vár, mint bármikor azelőtt. S, jóllehet, cikkének zárószakaszában elismeri, hogy a művészet terén talán a legnehezebb jóslatokba bocsátkozni, a legutóbbi húsz-egynéhány év költői gyakorlata (a világirodalom, a szlovák irodalom költői gyakorlata és saját költészete is) teljes mértékben igazolta feltételezését.

Egyszer majd mindent megértek
és felfedem előtted a dolgok rejtett összefüggéseit.

Tehát: a költészet mint megismerés. És még valami. Erre a kérdésre: „Örülsz-e, ha tetszenek a verseid?” a költő így válaszol: „Jobban örülök, ha nyugtalanságot keltenek”. (Harmadik verseskötetének munkacíme *Egyensúly*, — Rovnováha — volt. Végleges címe *Nyugtalanság* — Nepokoj — lett.)

1976-ban adta ki Válek *A szó* (Slovo) című kötetét, amelyben megint mi más lehetne, mint — „csak szavak, szavak. szavak... Csakhogy, egé-

szen mások, mint valaha". Szavak — gnómák, nem „örök” igazságok; szocialista jelenünk igazságai, mivelhogy „a föld egyre inkább a moszkvai idő szerint forog.”

A mai szlovák költészetben nincs merészebben kifejezett és őszintében átértzett vallomás az alábbiánál:

Mondj igazat akkor is,
mikor a hazug szó
lenne éppen
a csábító.
A tényeket, mint cukorral a kávé,
ne édesítsd vele.

Mondj igazat,
ha káprázik is szemed.
Útnak, keserűek
az igaz szavak néha.
A gerinc a fontos, a véna!

Ne papolj:
a megoldás
ez is, az is lehet.
Mondd ki
a puszta
lényegét.

Milan Rúfus az a költő, aki mindenkinél jobban tudja, hogy:

Csak templomlépcsők,
templomlépcsők a szavak.
Anyanyelvem, te, naponta újrakezdett
szerencsejáték, pillanatokra
sejtelmes mélységek nyílnak benned,

csak templomlépcsők,
templomlépcsők a szavak.
Magasan fölöttük a hallgatás tornya.
Előtte gubbaszt az igazság, költő.
(Tányérjába pendül néha
a kimondhatatlan fillére: könnyen.)

Ó, szavak, szavak, motyó a fejem alá.
Láttam költőket a csend meredek partján.
A szavak törékeny hidján vonultak át aggódva, sírva
a halhatatlanságba.

A legjobb Rúfus-versek a csendhez közelítenek; s mindenekelőtt a gnómikus tömörség, a balladai hangolás és a fölfokozott drámai erő jellemzi őket. Rúfus mítoszteremtő költő, ám az ő mítoszai mindig emberközpontúak, s egy kis nép ön- és történelemkereső igyekezetének meg-
rázóan hiteles, ám ugyanakkor egyetemes érvénnyel megfogalmazott do-

kumentumai. A gyermekek számára kétkötetnyi verses népmese-feldolgozást is készített. Nagy jelentőségű Rúfus esszéirői és műfordítói munkássága is.

Viliam Turčány, a verselő tudós avagy tudós költő — „Poeta doctus” (— és mindenekelőtt műfordító) költészetünk régi formai hagyományai felelevenítésének, elmélyítésének és tökéletesítésének az útját választotta. Annak idején verseiről csak mint technikailag tökéletes versekről beszéltek. Am éppen az idő mutatta meg legmeggyőzőbben, hogy ifjúkori technikai „próbálkozásait” teljes mértékben hasznosítani tudta mély emberi bölcsességet sugárzó érett verseiben. Ezt látjuk, ha az utóbbi években megjelent alkotásait vesszük számba. Az érdekesség kedvéért jegyezzük meg: Turčáynak **A rím a szlovák költészetben** (Rym v slovenskej poézii) című könyvét úgy olvassuk, mint jó tudományos művet és egyúttal mint jó verseskönyvet. Ezt a könyvet korunk egyik legsikerültebb „költészeti” könyvének tarthatjuk.

Hogy tudsz egyetlen versbe fogni méltán
mélyt és magast, hogy izzék az a néhány
sor?

— Ahogy egyetlen nagy csókban dörögve
a tenger, a föld s minden csillag össze-
forr!

Egy recenzióban olvashattuk annak idején: „a politikai támadó szellem, a világ sorsa iránti szenvedélyes polgári elkötelezettség véreben, érdeklődése és érzésvilága középpontjában van **Pavel Koyš**nak, ugyanúgy, mint a **Csillagok a földön** (Hviezdy na zemi) című első versesköltetnek. Ezt 1959-ben írták róla. Koyš a mai napig — s kevesen vannak e téren hozzá hasonlóak a szlovák költészetben — képes időszerű verset írni újságok számára, olyan verset, mely közvetlenül és költőileg mégis hatásosan reagál arra, ami éppen a világ érdeklődésének központjába került.

Pavel Koyš a legjobb szlovák „alkalmi” költők közé tartozik. Természetesen az alkotó művészetének csak egyik fontos területe. Ugyanakkor Koyš szerelmes versek telivér alkotója, a szerelem költője, a fiatalok költője. A **Smena** című lap néhány évvel ezelőtt rendezett ankétjai során Pavel Koyšot több ízben is a fiatalok legkedveltebb költőjének nyilvánították. Érdekes volna hasonló ankétot rendezni most — s merem állítani, hogy Koyš ismét egyike lenne a legnépszerűbbeknek, hogy szerelmi lírája nem vesztette el az olvasóközönség (főként a fiatalok) körében megszerzett pozícióját. Az **Ínség és bánat** (Tvŕdze a smútky) című kötele egyéni fájdalma ellenére szólítja „az életet, a szeretett elvtársat”, s amit szeretne, az hogy

az égbolt tiszta lapként
legyen mindig előttem
S magamban hordjam mélységes mély forrását
a kezdetnek

Mikuláš Kováč Bertolt Brechtel együtt tudja, hogy „az ember sorsa az ember”. Már a **Föld a lábunk alatt** (Zem pod nohami) című első ver-

seskötetében, de további alkotásaiban is, a versírás számára úgyszólván „házépítés”, emberek számára szolgáló ház építése.

Alig van valamijük Jégszekerényük sincs
mondja róluk egy bölcs asszonyság
az ágyak és kamrák önkéntes ellenőre

S közben az asszonyka gyöngéden teszi ki esténként
a tejesüveget kicsiny balkonjukra
a szegények nagy és gyönyörű
jégszekerényébe Beleférnek a csillagok is
a szél s a felhők is
madár harangszó s a bölcs asszonyság is
hajában váratlan téllel

Nagyon gazdagok
A házuk holnap emelkedik ki a földből
az erdő széli fenyő
rá a bokréta

Ján Ondruš költészetéből az olvasók tudatában elsősorban az egyszerű emberi érzések fiatalos versei, a „szürke mindennapok”, a tökéletesen megfigyelt részletek, a nem mindennapi, átható gondolat versei rögzülnek:

Kezem-karom nyújtom az embereknek, tudom, ki mit
becsül majd meg:
a férfi erős tenyerem, a gyermek, hogy ölbe emelem,
az asszony,
hogyan átfogja két karom.

Későbbi verseiben valósággal konkrétan „érezni a földet, melyen egész talpával áll”. Egy-két sűrített képbe befér nála az egész táj:

Csendes, érintetlen fa volt, diófa
itt hordom emlékezetemben, melyben ma
az emlékezés dióverő póznájával csapkodok.

Lubomír Feldek — aki kiváló műfordító és elméleti szakember is — költészetében olyan mértékben átfedik egymást a felnőtteknek és a gyermekeknek szánt művek, hogy néha nehéz pontosan meghatározni, kihez szólnak a versei. Ez azonban nem lényeges. Tény az, hogy annak idején talán ő tárta ki legmerészebben a képzelet ablakait s a kísérletezés ajtaját. A gyermekirodalmat a szó igazi értelmében, alkotó művészetté emelte.

1
A rím esküvő
s névváltoztatás

Két dolog úgy azonos hogy
ott van bennük a más

Elmúlt a nász éj jön a felkelés
a felelőrim már feleselés

2.

Nap s éj van a rímbe zárva
A szó és árnya

3

A rím szó a szóban
emberek fekszenek a fűben

Arcukon ott a fűszálak nyoma
a lelapult fű pedig az arcok formáját örzi hüen

4

A rím hangemelet
arc a folyó felett

Tele van rímmel a meder
de a víz rájuk se heder

5

A rím szó a szóban fehér falak
egymáson ház a hó alatt

A hó a házra rálapul
s hó ház egymáshoz alakul
A költő pedig úgy énekel
hogy a tájba lelket lehel

Ez a rím

hó ház s rozmarin

A lírai költő Feldektől elválaszthatatlan a szatíráró Feldek. Nem von szigorú műfaji vagy tematikai határokat költészetében, azt írja, amiben él, ami emberileg, vagyis személy szerint és mint állampolgárt gyötri, aminek azonban rendszerint általános érvénye van. Nem merül ki az ironikus boncolgatásban, gyógyítani, segíteni is akar — azzal, hogy felveti olyan dolgok, jelenségek, viszonyok problémáját, amelyekhez már nagyon is konvencionálisan és fájdalommentesen hozzászoktunk. Ilyen versei például: **Vers a gyermekek védelmében** (Báseň na obranu deti), **A gépjárműmentes nap** (Deň bez motorových vozidiel), **Gyengéd lírikusok** (Nežní lyrici) és akár a **Színészek** (Herci) című is.

Ha már Feldekről, mint szatírákat író lírikusról beszélek, hadd említsem meg **Tomáš Janovicot**, a lírai szatíra művelőjét. Az ő költészetén kívül megemlíthetjük a **Roháč** című lapunkban megjelenő verseket általában, ezek nélkül mai költészetünk emberábrázolása nem volna teljes. Meglehet, hogy ez egyike az eddig nem tökéletesen kihasznált lehetőségeknek, hogyan kellene a költészetet minél közelebb vinni az élethez.

Ján Stacho és költészete: az érzékek sója, fűszere. Heves, expresszív, lobbanékony, csípős, de mindenekelőtt lemeztelenítő, tisztító: „Kétkarú tiszta testtel, / lobogj, szerelem!”

Az utóbbi időben Stacho „a visszatérés verseivel” keltett érdeklődést; ezek kristálytisztá, cizellált ékszerek, „kis remekművek”, naggyá teszi őket a gondolat: élni kell a fájdalom (a fizikai és lelki fájdalom) ellenére, nem szabad mindenáron élni, hanem újra meg kell találni és fel kell fedezni a magunk számára az alkotó munka értelmét.

„Es restelkedés nélkül kérdezzünk rá a lényeges dolgokra” — mondja **Jozef Mihalkovič** a maga és nemzedéktársai nevében (azokéban is: akik valamivel fiatalabbak nála). Lehetne róla elsősorban úgy beszélni, mint „a család” költőjéről, de ez nem volna egészen pontos meghatározás. Mondjuk talán így: nekem úgy rémlik, hogy a mai költészetben kevesen foglalkoznak olyan rendszeresen és éppen nem felületesen a ma egyszerű dolgozó embere — az alkotó ember — szürke, mindennapi életének szinte részletekbe menő megragadásával, kiemelve az apró emberi örömeket-bánatokat.

A jelen kollektív hősének — a ma dolgozó emberének — tudatos művészi megformálására tett rokonszenves és sikeres kísérletet Mihalkovič főként a **Hová siettek** (Kam sa náhlite) című kötetével.

Annyi ember elmegy az ablakunk alatt
s az aszfaltjárda jó bundaként melegít.
Nem akarok kimenni, lélegzem hát legalább
s járás közben napom szívén át
nézem
szótdobált könyveit a tájnak.
Még egy perc, s már a juhockákat sem látom.
Sajnálom, hogy így van, de kitartok, mosolygok,
s már ott vagyok én is a járókelők közt
életfogytiglan.

A középnemzedék költészetében nem kevés további példát találunk, amelyek egybehangzóak Mihalkovičnak a **Hová siettek** című kötetével. (E nemzedék számára általában belső, lényükből következő ügy ez, s éppen ezért e nemzedék képes lesz ilyen módon megnyilatkozni a jövőben is.)

Marián Kováčik költészetében a „vas” témája uralkodik. Alkotó művészetét egyfelől szilárd materializmus, ténylegesség, tárgyyszerűség jellemzi, másfelől figyelemre méltó, ahogyan a szóval bánik és a jelentés-árnyalatokkal. Költészetében érdekes jelenség a valóság festői színes érzékelése.

„A munka stadion, ahol mindnyájan találkozunk.” Továbbá: „a táj emberektől zsúfolt, ha nem látni is az embereket” — ez **Vojtech Kondrót** szerint „a táj”. Riportszerű költészet az övé. Igen, de olyan költészet, mely feltérképezi a szív tájait, az emberek tájait s csak rajtuk keresztül a fű, a fák tájait. A tájak hasonlósága — az emberek hasonlósága.

A mezőn nyárfasorok
(egymást keresztezőn)
még szinte láthatatlan
futnak a pirkadatban

Akácfa-
betyárok —
ez a sik nekik
foglárjuk

☆

Tanya tanyára
üt mint fiú anyjára
(Mélyben a búvópatak)
Alszanak gémeskutak

☆

Hajnali négykor
megállt a
konyhai
óra is

Gyászol istálló
zsindelyes
födélén
moha is

Közös csuporba csurran
sugara a reggeli tejnek
együtt kortyoljuk lassan
s a puszta napja fölmelenget

Fent, fent a tömbök. Déli fényben állnak.
Az én szívemben boldogok a tárgyak.

Nemes Nagy Ágnes sorai közel állnak **Štefan Strážay** „asztalon levő tárgyaihoz”. Meg az „ünnepeihez”. Tárgyilagosság, komolyság, a minden egyes szóért vállalt felelősség — ilyen Strážaynak az **Igram** című kötete. A kirándulásról kerékpáron hazatérő vasutasok, amint hasítják a szürkületet... Ilyenek Strážay emberei, „akik megsebzett, zúzódott ujjaiuk közt érzik a kenyeret”. Strážay verse olyan, mint a kékitő, Strážay a tiszta, szigorú, pontos költői előadás művésze, aki az egyszerű közlésre épít, a minden cifraságot nélkülöző szabadversre. Bízunk a költészetben, bízunk magában a valóságban.

Hosszú vándorlás után
végül hazatalálunk.
Kivilágítjuk a szobákat,
de kinn maradunk.

Tehát így van ez.
Elmosolyodunk:
mennyi fény. És békés
gyűlölettel

meg hálával is,
újra meg újra elhagyjuk
a fehér s oly gyönyörű
falakat.

Valamennyi költőnők képviselőjében egyet említsünk: **Lydia Vadkerti-Gavorníkovát** — már csak azért is őt, mert költészete igen közel áll a fiatalabb középnemzedék haladó törekvéseihez. Első verseiben (**Katasztrófák** — Pohornice) sok volt az említett nemzedék „konkrétista” rétegének törekvéseivel rokon vonás. Vadkerti-Gavorníková azonban fokozatosan, szívós munkával eljutott (eredeti, kezdettől fogva autentikus világszemlélete mellett) egy sajátos poétikához, a maga — formalizmus-tól megtisztult — kifejezőmódjához, mely az egyszerű emberi vallomáson alapszik. Elsősorban az olyan (közel álló) emberek életében előforduló „nagy” apróságokat veszi észre, akik körülötte élnek, akiknek munkája, jelenléte nyomot hagyott a tájon és környezetük tárgyain.

Vagyok

Lélegzem hallok látok érzek

Mindenütt ott vagyok

ahol éppen és akkor ugyanott

ahol nem vagyok senki sincs

Nem kérdezem az udvaron

hogyan most és mi van az utcán

ahonnan épp hiányzom

A világban otthon vagyok

és bennem a világ

Mindent tudok

Nem kérdelem a fűvet milyen is ő

Mert én vagyok a fű

s e pillanatban azt fürkészgetem

milyen a színem szagom és ízem

Minden vagyok mivé csak lenni akarok

s ha akarok mindent megtehetek

És most mondanék néhány szót a legutóbbi két-három esztendő költői terméséről, tehát a legújabb szlovák költészetről. Sok a név, sok a verseskötet, úgyhogy a teljesség igénye nélkül, csak röviden összegezem a lényegét. Beszámolómat egyúttal amolyan vitaindítónak szánom.

Az 1983-ban megjelent könyvek közül elsőként **Mihálik Učast** (Részvét) című kötetét említem. Megérdemlik csodálatunkat a kötetben közölt, a **Popis nočného zápasu** (Egy éjszakai küzdelem leírása) típusú meseteri költemények, azaz a látszólag semmiről — és mégis mindenről — szóló versek. De mindenekelőtt a **Rozhovory o chudobe** (Beszélgetések a szegénységről) című felhívásjellegű vers igen jelentős. Nem lehet egyet nem érteni **Pavol Plutko** megállapításával: „*Ezt és az ilyen verseket nyilvános pódiumokon, sőt egyenest a tereken kellene szavaltatni, minden eszközt fel kellene használni ahhoz, hogy az ilyen versek a társadalmi tudat részévé, s ne kizárólag a művészi hajlamokkal megáldott kiváltságosok magántulajdonává váljanak. Az ilyen költészetet politikai fegyverként kellene használni külső és belső ellenségeinkkel szemben.*”

Marián Kováčik a **Medzimesto** (Interurbán) című kötetében olyan nyelvet használ, amely lényegénél fogva, megfelel az emberi civilizáció és a műszaki forradalom jelen állapotának. Sorozatszerű összeállítását nagyarányú jelentéstartalom jellemzi, de ezzel összefüggésben, helyenként a túlságos rejtjelezettség is. Mindemellett a kötet rámutat szocialista költészetünk további lehetőségeire, lehetséges új útjaira.

Hozzávetőlegesen, valószerűen, s épp ezért pontosan térképezi fel **Ján Zambor** a *Koň na sídlisku* (Ló a lakótelepen) című kötetében a városi lakótelep világát, azt a világot, amelyben akarva-akaratlan, csaknem mindnyájan élünk. „*Futó csókot nyomni a feleség arcára. / Nem hallgatni meg a gyereket / csak köszönések / kutyafuttában elintézett beszélgetések, / Teljesíteni, / megoldani, / elintézni. / / Gázt adni, / megelőzni. / Idejében elérni, / mindent látni, / hallani, / megízlelni, / megszagolni. / megtapintani / — gyorsan, intenzíven. / Ilyen a szerelem is. / Verset is menet közben diktálni.*”

Ez a költemény — Zambor kötetének mottója, bizvást lehetne mottója, **Daniel Hevier** *Elektrónkový klaun* (Az elektroncső bohóca) című kötetének is: „*Figyelem ezt a kockás inges emberkét, / amint a felvonóban, / a reklámok mennyboltja alatt, / nyúlketrecek mellett, / a külvárosokban, / a szülészet üveg égboltja alatt... , ahogy mindig és mindenütt, / az utakon oda és vissza / jár-ke, / hogy végezze azt a mindennapi, / szörnyűséges, / fárasztó, / kegyetlen, / megszegyentítő, / gyönyörűséges mesterséget: hogy éljen.*”

Es Hevier nemcsak az említett kötetében mutatkozik ilyennek, hanem a további — a *Pohyblivý breh* (Mozgó part) és a *Muz h'adá more* (Egy férfi keresi a tengert) című — kötetekben is. De így már rátértünk az 1984-es év költői termésére. Ebből először **Šimonovič** *Hustý čas* (Sűrű idő) című kötetét vegyük szemügyre. Ahhoz amiről ma beszélni akarunk, leginkább a riportszerűen mai **Deň dovolenky** (Szabadságom egy napja) című és mindenekelőtt a mihálikosan hangzó **Dlžoba** (Tartozás) című vers áll közel. Ez utóbbit a költő elhunyt édesapja emlékének szentelte.

Következzék **Andrea** **Andréc** és **Jedinych** *sedemnásť* (Az egyetlen tizenhét év) című kötete. Nézetem szerint a költőnőnek ez az első verseskönyve túlságosan „jólnevelten hat” — s hogy majd a második kötetéből derül ki, mi is lakozik benne igazán, s mivel mutatkozott be, mint a *Nové slovo mladých* (Fiatalok Új Hangja) legutóbbi két évfolyamának vezető költőnője. De még így is az a véleményem, hogy például a **Modlitba** (Ima) című verse kiemelkedően, páratlanul mai, s hogy egyúttal a vele egyívásúaknak — kortársainknak is imája:

Kedvesem,
ki nem vagy a mennyekben,
(és soha ott nem is leszel),
perzsel engem a te neved,
perzsel engem a te ajkad,
perzsel a te akaratod,
miképpen lelkeket,
azonképen testemet is.

Azok közül a könyvek közül, melyeket 1985-ben épp, hogy csak kézbe vehettünk, megemlíteném **Štefan** **Strážaynak**, a *Malinovszkého 96* (Malinovszkij út 96.) és a *Sestra* (Nővér) című kötetét. Miért? Mert versei — egyik a másik után — mind, mind maiak, a legjelenidejűbbek, mintha ma reggel vagy tegnap délután írta volna őket.

Vasárnap délelőtt, ünnepnapokon,
mellékvágányokra tolt vonatok között járok;
a sínek között olaj, állott esővíz —
pislogó kavicssal megrakott vagonok,

s mélyen alvó szénnel teli
lecsukott vörös vagonok állnak,
bennük talán fagyasztott hús
vagy eper —
a vasút fölött rozsdá lebeg,
a dolgok áthelyeződnek,
én egy helyben állok.

Mindenütt érezhetjük azonban az **Érintéseket**, Válek **Érintéseit** —, s éppen ez volt számomra fontos...

Ugyhogy még a legjobb versek is, melyek például **Rudolf Čizmárik**nak az **Umyvanie vody** (A víz mosása), **Peter Štilichán**ak a **Denné sny** (Nappali álmok) című kötetében, valamint a most induló költők, **Karol Chmel** **Máš čo nemáš** (Van, ami nincs) és **Jozef Urban Malý** **zúrivý Robinson** (Kis dühös Robinson) című kötetében található — pontosan ugyanilyen jellegűek.

Urban jellegzetes című költeménye, a **Moja zdravá drzosť** (Egészséges pimaszságom) valójában szintén programvers —, s épp ezért érdemes a csattanóját idézni: „*Nem vagyok én gonosz / csak látok.*”

S ezzel voltaképpen be is fejezhetném. Igaz, hogy nem említettem például **Milan Lajčiakot** és **petržalkai** (ligetfalui) verseit, nem szóltam **Pavel Koysról**, **Ivan Štrapkáról**, sem **Kamil Peterajról** (a két utóbbinak népszerű dalszövegei is vannak), nem beszéltem **Anka Ondrejkováról**, **Daniela Hívešováról**, (és egy eperjesi — **prešovi** — gyárról írt költői jegyzeteiről), **Moravčiknak** a **gabčikovo** (bős)—**nagymarosi vízi erőmű** ihlette verseiről, és talán érdekesek lehetnének még a **Jana Kantorová-Báliková** újabb versei is.

Ondrej Čiliak a fiatalabb nemzedék termékeny költője, aki munkássága kezdetétől fogva, arra törekszik, hogy mai és modern legyen — nemcsak mint költő, hanem mint a vers teoretikusa is —, a **Hogyan hozzuk közel a verset az élethez** című írásában (mely nemrég jelent meg a **Slovenské pohľadyban**), így próbál választ adni a felvetett kérdésre: „*Ellentmondásokkal és civilizációs betegségekkel teli világunknak, mely mindennapos küzdelmet vív a létért, szüksége van a költészetre. Nem mint sajjó sebeit gyógyító írta, nem is mint a valóság elől való menekülés eszközeire, hanem mint olyan eszközre, amely életünk egészét és ellentmondásosságát fejezi ki. Ne a már elmondottak ismételtetése legyen a cél, hanem az, hogy minden problémájával, fájalmával, reményével együtt fejezzük ki ezt a világot, hogy plasztikus, dinamikus, valós képet kapjunk róla.*”

A mai vers bátran, elfogódottság nélkül közelítsen hozzánk, nem mint afféle fenséges, érinthetetlen valami; úgy jöjjön, ahogyan a reggelek köszöntenek ránk —, hol napsütéssel, hol meg zuhogó esővel. Hogy sose legyünk közönyösek se mások, se önmagunk iránt. Mert, közönyösnek lenni a mai világban annyi, mint »élő halottnak lenni«. Meggyőződésem, hogy a mai költő, aki elmélkedik az életről, és tudja, hol a helye, egyre igazabban fogja kifejezni a maga világát és a mi világunkat, s mindazzal együtt vetíti elénk a jelent, ami mindnyájunkat nyugtalanít, s hogy állhatatos kitartással közelebb hozza a költészetet az élethez...”

Mit lehet ehhez még hozzátenni?